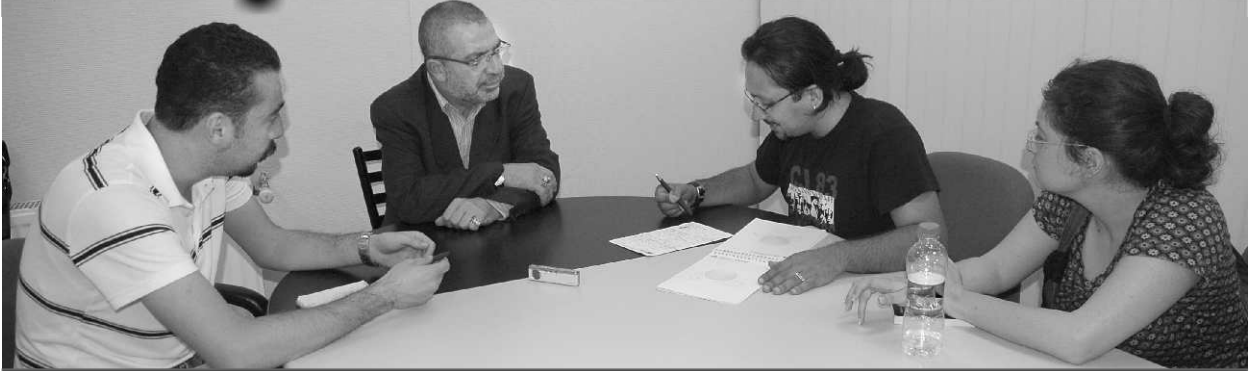

ÖZELLEŞTİRMENİN EKONOMİ-POLİTİĞİ

Gazi Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi ve Mülkiyeliler Birliği Onur Kurulu Üyesi Prof. Dr. İşıya ÜŞÜR ile özelleştirmenin tarihsel seyri, Türkiye örneği ve bir saldırı aracı olarak "özelleştirme" üzerine bir söyleşi gerçekleştirdik...

Özellikle 1980'lerden sonra neo-liberal politikaların gündeme gelmesi ve 24 Ocak kararlarıyla beraber çok ciddi özelleştirme saldırısı her alanda gündeme geldi. İnsani temel ihtiyaçlardan tutun da yaşadığımız her alana dair müthiş bir saldırı var, eğitimden sağlığa kadar geniş bir yelpazede bunları sıralayabiliriz. Özelleştirmenin tarihçesi hakkında kısa bir bilgi verir misiniz?

Özelleştirme, kapitalizmin gelişme süreci içinde aşağı yukarı 1980'lerden sonra ortaya konan neo-liberal iktisat politikalarının uzantılarından sadece bir tanesidir. Bu süreçte nasıl geldiğini anlamak için tarihsel temellerine inmek gerek, ama ayrıntılarına girmeksizin, bir hayli yüksekte uçan bir kuşun gözüyle, bir takım noktalara değinmeksizin, sizin kapitalizmin saldırısı diye tanımladığınız özelleştirmenin mahiyetini anlamadan bu sürece değinmez isek sanki güç olur diye düşünüyorum. Sorun şu: 1929 tarihinde sistem bir krize girmiştir. Bunun etkileri aşağı yukarı 5 yıl kadar sürdü. Ben iktisat teorisi hocasıyım, biraz kendi alanıma neşter vurmakta yarar var. O güne kadar iktisadi düşüncede yer alan

düşünürler büyük sarsıntı geçirdi. Bir diğer deyişle Pantheon'un tanrıları sarsıntı geçiriyorlardı. Söylenen şeydu: Sistem kendi içinde kendini düzelterek mekanizmalara sahiptir, herhangi bir krize girmeksizin **kendiliğinden** olağan biçimde, ahenkli biçimde işler. Ondan önce de bu tür krizler olmuştu ama onlar bu denli kısa sürede ve bu denli yoğun bir biçimde gerçekleşmemiştir. Şimdi iki durum ortaya çıkıyor: Ya Pantheon'da yer alan iktisadi düşünürlerin düşünceleri yanlıştı ya olaylarda yanlışlık vardı. Amerika'dan başlamak üzere Avrupa'dan Amerika'ya kadar dünyanın çeşitli kıtalarında milyonlarca insan Amerika'da John Steinbeck'in romanlarında en net izleyebileceğimiz krizleri yaşadı. Bu krizi insanlar yaşamadı demek insanlara hakaret etmek anlamına geleceğinden iktisadi düşünce "Biz bir yerlerde yanlış yaptık" demek durumunda kaldı. Liberal düşünce, biraz hafif deyimle, kendini revize etmek zorunda kaldı. Yaşanılan birikim süreci kriziydi. Bu krize teorik olarak da pratik olarak da cevap getirmek gerekiyordu. Pratik olarak cevabını Ford arabalarının sahibi kendisi getirmiştir. Sağduyusu yerinde olan bir adamdı. Ücretleri artırma yönünde tanıdıklarına, Başkan'a bile mektup yazdığı bilinir: "Ücretleri düşürüyoruz yanlış yapıyoruz; çünkü bu, ürettiğimiz malları hiç kimseye

satamayacağımız anlamına gelir" diyordu. Fakat bir süre sonra kendi de ücretleri düşürmek, hatta işçileri işten çıkartmak durumunda kaldı. Bunun istem dışı, sistemik bir durum olduğunun altını çizmek lâzım. Bir sürü dostumuz, arkadaşımız, bu konuyla ilgili olsun olmasın, sanıyor ki kazara yanlış iktisat politikaları uygulandığı için bazı sorunlar ortaya çıkar. Yanlış iktisadi politikaları uygularsınız; yanlışlar çıkar tabii ki. Ama bu tür krizlerin sistemin bünyesinden mi kaynaklandığını yoksa yanlış politikalarından mı kaynaklandığını birbirinden ayırt etmek lâzım. Gelişmekte olan ülkelere söylenen şu, "doğru politikaları uygularsanız doğru sonuçları elde edersiniz." Bunun anlamı şu: "Siz yanlış politikaları uyguluyorsunuz, onun için az gelişmişsiniz, geliştirmeyorsunuz." Dolayısıyla "doğru politikalar uygulayın". Mesele bu kadar basit olsa, buna karşı çıkmanın anlamı yok. Gelin görün ki mesele orada değil. Bulunan çare neydi: **Bir gücün ekonomiyeye müdahale etmesiydi.** Bu güç, toplumsal meşruiyete sahip bir kurum olmalıydı: Devlet

Keynes, bunun teorisini yaptı. 1929'lardan itibaren Keynes, kapitalist sistemin içsel olarak krizlerle malûl olduğunu iddia ediyordu. 1936'da kitabını yazınca bir gücün sisteme müdahale etmesi

zorunluluğunu dillendirdi. Bu güç, en büyük şirketlerden birisi olan Ford olamazdı. Niye, çünkü toplumda huzursuzluk yaratır; birileri tarafından meşru kabul edilebilirken birileri tarafından meşru kabul edilmeyebilir. Belli şeyleri yapmaya en meşru görülen güç devletti. Müdahale edecek güç devlettir. Keynes'e göre meşru kurum devletti. Dikkat ederseniz **"kamu"** demiyorum. Burada bir birine karıştırılan iki kavram var: **Devletçilik** ile **kamuculuk**. Bu ikisi bir ve aynı şey değil. Kesişme terimleri olsa dahi bu iki kavram birbirinden ayırt edilemediği için kamuyla devlet birbirleriyle özdeş tutuluyor. Bu da epey yanlışlara yol açıyor.

Bu sistem 1968'lere kadar kendini sürdürme becerisini göstermiştir. İkinci Cihan Harbi bir tarafa bırakılırsa, literatürde 1945-1975 arası kapitalizmin "altın çağı" olarak adlandırılır. 1929 krizinin bir tür restore edilmesiyle 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren hakikatten pek çok iktisatçıyı şaşkırtan derecede düzgün biçimde kapitalizmin "altın çağı" olan bir dönem yaşandı. Yaklaşık otuz sene. Temel göstergeler, örneğin ücretlerdeki trend yükselme eğilimindedir; kâr oranları, büyüme oranları trend olarak yükselir. Enerji tüketimi yükselir, özel tüketim yükselir, kamu tüketimi yükselir. Hatta az gelişmiş denilen ülkelerin gelişmesinde de yükseliş görülür... Böyle tatlı (!) bir dünya... Kabaca 1929'a kadar sürdürülen sermaye birikim süreci rejimi terk edilmiş; bir başka sermaye birikimi rejimi gündeme sokulmuştur. Kapitalist sistemin kendinde bir değişme meydana gelmiş değildir. Bunun altını şunun için çiziyorum: "Efendim devlet müdahale ediyor, bu Sosyalist sistemdir" deniyordu. Hatırlanacağı gibi bizde de Hanımefendi Başbakanımız 'özelleştirmelerle son Sosyalist sistemi de yıkacağız' demişti. Üstelik hanımefendi iktisat profesörüydü. Şaka mı yapıyor ciddi mi söylüyor diye akademik çevrelerde şaşkınlık yaratmıştı. Politikacı kimliğiyle

konuşuyordu; çünkü bir parça iktisatçı kimliği ile konuşsaydı bunu söylemezdi. Devletin müdahalesi, Sosyalist olduğu anlamına gelmez. Kavramlar karıştırılıyor. Kavramlar karıştırıldığı zaman yanlış düşünüyoruz. Kavramlar doğru kavranmalı ve yerli yerince kullanılmalı.

1968'den sonra işler dönüşmeye başlamıştır. Bunun en büyük göstergesi kâr oranlarında düşmelerde gözlenir; bu geçicidir diye sistem kendini teselli etti. Sermaye birikim rejimi sıkışmaya başladı, 3. Dünya ülkelerinde problemler başladı, Avrupa kendisini toparlamaya başlamıştı, 70'li yıllara gelindiğinde - bu isimde bir kitap da var ona izafeten söylüyorum - Avrupa Amerika'ya meydan okumaya başladı. Fransa'nın NATO'dan çıkması, atom bombası yapması falan... Sistemin rakip güçleri arasında bir "mesele" vardı. Öbür tarafta da Sosyalist denilen sistem vardı. Yanlış bir biçimde sanki bu taraf, hür dünya denilen kapitalist sistem kendi içinde homojen ve öbür tarafta da homojen Sosyalist denilen sistem var; bu ikisi arasında mücadele geçiyor algılanıyordu. Oysa sistemin kendi içinde, kendi aktörleri arasında da rekabetler vardı. Avrupa meydan okuyor derken, Avrupa'nın artık Amerika'ya baş kaldıracak düzeyde rekabet edebilecek olgunluğa ekonomilerini geliştirdiğini söylemek istiyorum. Şimdiki AB süreci o dönemde, biraz da o nedenle başlamıştır. Yoksa kulüp değildi burası. Şunu görmüşlerdi: ABD öne alınmayacak derecede güçleniyor. Avrupa, ulusal devletler olarak kaldıkça ABD ile baş edecek güce erişemez. Bu nedenle ki bir tür 'Avrupa Birleşik Devletleri' şeklindeki bir oluşumun temelleri atılarak bugünkü AB'yi oluşturan yapılanma sürecine girmişlerdir. Şu anda AB'nin bu oluşum hikâyesi üzerinde, konumuz gereği, daha fazla durmak gereği duymuyorum.

1971 petrol krizi böyle ayrı bir

hikâye. Krizler patlayınca hem gelişmekte olan ülkeler epey zorlandı hem de gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında kriz patlak verdi. Öte yandan da eski SSCB var; orada fiyatlar - doğrudur, yanlış - kâğıtlara değil metal levhalara yazılmaya başlanmıştı. Fiyatlar değişmiyordu, istihdam çok büyük oranda halledilmişti. Kapitalist sistem meşruiyet krizine girdi, 68 olayları onun dışı vurumuydu. Ne yapmak lazımdı, teorik ayrıntılarına girmeye gerek yok. Suçlu arandı: Kabaca 1945 ile 1970'ler arasında "piyasanın başarısızlığı" kabulü revaçtaydı. İktisatçılar arasında genellikle moda olan deyim oydu: "piyasanın başarısızlığı". "İşleri" piyasaya bırakırsanız 1929 krizindeki gibi krizler çıkar, bazı şeyleri piyasaya bırakmamak lazım. Demin sözün ettiğimiz devlet sisteme, para ve maliye politikaları ile müdahale etmek durumundadır. Buna karşılık liberal düşünce, yarattığı yeni kurumlar aracılığıyla gelişmesini devam ettirmeye çabalıyordu. Örneğin 1947'lerden itibaren Mont Pelerin toplantısı/ cemiyeti çalışmalarıyla atılmaya başlanmıştır. Kuruluşunu Hayek'in organize ettiği 100 küsur neo-liberal iktisatçıyı kapsayan bu grup ve toplantılar dizisi küresel sermayenin beynini oluşturmaktadır. İddiaları şuydu: "Devletin müdahale etmesi sistemi bütünüyle Sosyalizm'e kaydırıyor, bu da kölelik demektir - hatta o isimde bir kitap da vardı - biz liberal değerlerin savunusunu yapmalıyız". O zamanlar kimse bunu ciddiye almıyordu. Türkiye'de bile 1950'de DP iktidara geldiğinde neo-liberal iktisat politikası izleyeceğimiz demiş, 1960'ta iktidardan düşürüldüğünde en fazla devletleştirmeyi yapan o olmuştu. Plânlama tartışılırken "plân mı, pilav mı?" esprili bir şekilde tartışılmaya başlamıştı. Demirel de piyasanın özgürlüğüne vurgu yapıyordu, en büyük devlet kuruluşlarını o yapmıştı. Liberalizm itibarını kaybetmişti. Ona yeniden itibar kazandırmak gerekiyordu. Bunun da alt

yapısı oluşuyordu, sistem biraz böyle çalışıyor.

Sosyal devletin oluşmasında doğu bloğunda Sosyalist sistemin yerleşik olmasının rolü büyüktür diyebiliriz miyiz? Sosyalizm'i bir tehlike olarak gördükleri için çalışanlara haklar vermek durumundalar, sendikal hakların, sosyal güvenlik haklarının verilmesinde Sovyetler Birliği'nin payı vardır diyebilir miyiz?

SSCB'ye bir sürü eleştiri olabilir ama mesele şuydu: iki sistem için "hür dünya" ve "Komünist dünya" ayrımı yapıyordu. Hatırlarsanız İsmet İnönü, "yeni bir dünya kurulur, Türkiye de yerini alır" diyordu, bu ne demektir? ABD'ye tehditti. Bu tür roller oynanıyordu. Fiyatlar iyi kötü yerinde, sabit; ulaşım, iletişim bedava, sağlık ve eğitim sorununu halletmiş. En başarılı oldukları alanlardan birisi eğitim. Bu tür kamusal, neredeyse toplumsallığa varılan olgularda sorun yok. Dolayısıyla bu sistem bir örnek oluyor. Başlı sıkışan o tarafa geçirim diyerek kendine garanti olarak görüyordu. Mesele şuydu: Sistem o tarafa kaymasın diye doğrudan doğruya hükümetlerin kendileri tavizler veriyordu. Tavizler o nedenle daha da önemli olan, doğrudan doğruya çalışan kesimleri fikren, kalben destekleyen kesimlerin mücadelesi sonucunda alınmıştı. Verilmiş değildi, alınmıştı. Bu bağlamda eski SSCB'nin rolünü değerlendirmek lazım diye düşünüyorum. 1980'lere gelindiğinde enflasyon oranları, 70'lerden itibaren kâr oranları düşmeye başlamıştı, kârlar sıkışmıştı, ücretler sallanıp duruyordu. Bu süreçte üretimin teknik ve teknolojik temelinde gelişmeler ortaya çıkıyor. Bugün enformasyon toplumu benim deyimimle "malumat toplumu" dediğimiz toplum

ortaya çıkıyor. Bilgi toplumu diyorlar, yanlış. Enformasyonun karşılığı bilgi değil çünkü olsa olsa malumat olur. Kavramsal temizlik de yapmak gerektiğine inanıyorum, kendimce temizlik yapıyorum... 80'lere gelindiğinde sermaye birikim süreci tıkanmıştı, eski Fordist denilen, devletçi denilen, sosyal refah devleti denilen mekanizma; rejim tıkanmaya başlamıştı. Kapitalist sermaye birikim süreci önünde artık engel teşkil etmeye başlamıştı. Klasik liberalizm bazı şekillerini değiştirmek durumundaydı. 1979-1980 yılları dönüm noktasını oluşturdu. 1979'da Thatcher ve 1980'de Reagan iktidara geldi. Thatcher'in bir adı da halk arasında 'süt hırsızı'dır. Nedeni de şu, sosyal devletin gereği olarak çocuklara belediyeler tarafından süt bırakılıyordu. Devlet bütçesine yük oluyor gerekçesiyle,

Enerji, sağlık, eğitim hangi alanda olursa olsun özelleştirme neo-liberalizmden ayrılacak teknik bir mesele değildir.

Thatcher iktidara gelince "enflasyon nedenlerinden birisi bu, kaldırım bu sütü" dedi. Sosyal devlet denilen şeye cisim veren ne tür uygulamalar varsa onları kesmeye başladılar. Çocukların sütlerini kestigi için çalışanlar tarafından adı "süt hırsızı"na çıkmıştır. Thatcher, 'toplum yoktur birey vardır' demişti. Bu çok temel bir belirleyicidir. Kabaca 1980'lerden itibaren böyle başladı, bu arada şunu da söyleyelim: Beynelmillel kuruluşların da - Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü vb. kuruluşlar - teorik ve pratik kaygılarıyla **neo-liberalizm** denilen süreç uygulanmaya başlamıştı. Biraz önce söylediğim kavramın tam zıttı; hatırlayın şunu söylemiştim az önce: "piyasanın başarısızlığı" kavramı iktisatçılar arasında rağbette olan kavramdı, artık "devletin başarısızlığı" denilmeye başlandı.

"Uygulanan süreç enflasyonu artırıyor, ne yapacağız? O zaman bunları terk edeceğiz. Liberalizmin yeni versiyonuna döneceğiz" deniliyordu. Dolayısıyla şu tespiti yapalım: Enerji, sağlık eğitim hangi alanda olursa olsun özelleştirme neo-liberalizmden ayrılacak teknik bir mesele değildir. Neo-liberalizmin kendisi de kapitalist birikim sürecinden ayrıştırılmaması gereken bir süreçtir. Birbirinin aynısıdır demiyorum, kapitalist iktisadi toplumsal sistem, neo-liberalizm, özelleştirme üçlüsünü bir arada ele almadığınız süreç özelleştirmeyi teknik mesele olarak görürsünüz ki, genellikle öyle sunuluyor, takdim ediliyor. Özelleştirme uygulanmaya başlandığı andan itibaren toplumsal yapının kendisi değişmeye başladı. Bayan Thatcher'in lafını onun için zikrettim. Bizim güzel bir deyimimiz vardır "her koyun kendi bacağından asılır", şimdi her birey kendi bacağından asılıyor ama bazıları kafasını biraz daha suyun üstünde tutuyor. Toplumsal yapı kılcal damarlara kadar yeniden inşa ediliyor. Özelleştirme bunun araçlarından birisi, liberalizm veya neo-liberalizm dediğimiz de bu kapitalizmden farklılaşamazsınız. Farklılaştırdığınız zaman bu bir tür göz boyamacılık olur, bu hatayı yapmayalım.

80'lerde yaratılan tüketime dayalı toplum, daha fazla tüketen, kendini daha iyi hisseden, daha sonra 90'larda alışveriş merkezlerine giden toplum bununla mı oluşturuldu? Bir şekilde tüketim tekrar artırmıyor, pazarın etkisi yeniden büyütülmeye çalışılıyor. Sermaye birikiminin devamlılığını sağlamak için özelleştirmelerle devletin elindeki kaynakların elden çıkarılması gündeme geliyor. Bu sistem yine tıkanmayacak mı?

Yalnızca piyasaya ve pazara bırakılmış sistem 29'larda tıkanmıştı... Bir de 1979-1980 Thatcher-Reagan döneminden bahsettiniz, 24 Ocak ve 12 Eylül de Türkiye'nin neo-liberalizme entegrasyonunun dönemeçleri sayılabilir mi?

Soruları cevaplamaya son dan başlayayım. Çok doğru: 12 Eylül ve 24 Ocak kararlarını birbirinden bütünüyle bağımsız süreçler olarak değerlendirmek isabetli olmaz. O günkü Türkiye koşullarında "toplumsal uyanış iktisadi gelişmenin önünde gitmeye başladı"(!), dönemin Genelkurmay Başkanı böyle bir cümle sarf edebiliyordu; bunun anlamı şudur: "Bu toplumsal gidişe bir dur demek lâzım". Dolayısıyla 12 Eylül türü bir müdahale olmaksızın neo-liberal politikaları o ortam içinde uygulamak mümkün değildi. Benzer indirgemeci mantıkla 24 Ocak kararları 12 Eylül kararları için yapıldı denilebilir mi? Mesele o kadar indirgemeci mantıkla ele alınmamalı. Bizim Türkiye örneğinde doğru olmaz. 24 Ocak kararları uygulamaya koyulduğunda zaten darbe geliyordu, bir tek tarihini bilmiyorduk, her an bekliyorduk. Tabii ki bir bağlantı var: İşleri kolaylaştırdı. Özal iktidara geldiğinde kendisine Reagan ve Thatcher'ı örnek aldığını biliyoruz. Özelleştirmeler başladığında Thatcher'ın yaptığı özelleştirmeleri örnek göstermişti. Korkunç bir ideolojik propaganda yapıyordu. Teknolojideki, ulaşımdaki, iletişimdeki gelişmeler de (mühendis olarak sizlerin de daha iyi bileceği gibi) bu süreci kolaylaştırmıştır.

"Tüketim toplumu" eskiden de vardı, 1945'te de vardı, liberalizmin varlığında var. O kadar mal üretiyorsunuz, satmadıktan sonra ne yapacaksınız? Buzdolabı, çamaşır makinesi örneğini alın, bunu satacaksınız. Bir

önceki birikim rejiminde genel olarak mallar çok farklılaştırılmıyor, teknolojik, iktisadi nedenlerden ötürü çok da farklılaştırılamıyordu. Fakat 60'lardan itibaren başlayan teknolojideki gelişmeler üretim sürecine uygulanmaya başlayınca, örneğin 100 bin otomobili, 200 bin buzdolabını aynı biçimde üretmek zorunluluğu kalktı. Bin tanesini başka üretiyorsunuz, on bin tanesini başka renk ve modelde üretiyorsunuz. "Yuppie" neydi, belli markalar kullanan insanlardı. Ben çok iyi hatırlıyorum, o zamanki gazeteler tanığımdır, ayağına bilmem ne marka galoşa benzeyen ayakkabıları giymediği için genç kızlarımızdan biri o delikanlıyı değil ötekine tercih etmiş, kavga başlamış, biri diğerini bıçaklamış, öldürmüştü. Kızlar tarafından beğenilmenin şartı o olmuştuk. Şu arabanız varsa daha tercih edilirsiniz... Esas bağlamak istediğim olay bunun altında, sistemin tüm dokularına kadar siz artık karşınızdaki insanı "insan" olarak görmüyorsunuz. O kızcağız da belli sınıftan geliyor, diyor ki şu araban varsa seninle arkadaşlık yaparım. Siz de markalaşmış oluyorsunuz. Bayanların hakkını yemeyelim, erkekler farklı mı; onlar da kızlar için aynı şeyi düşünüyordu. Çantası şu marka mı, şu mekâna geliyor mu, onunla ona göre arkadaşlık kurmaya başlıyordu. Gecekondularda,

Kapitalist iktisadi toplumsal sistem, neo-liberalizm, özelleştirme üçlüsünü bir arada ele almadığınız sürece özelleştirmeyi teknik mesele olarak görürsünüz ki, genellikle öyle sunuluyor.

varoşlarda yaşayanlar beyaz dizilerin kişileriyle kendisini özdeşleştirdiler; o ne pantolon giyiyorsa Eminönü'ne gidip ona benzer pantolon giyiyordu. Timsahlı gömlekler bir ara, hakikisi olmasa da, herkesin üzerinde vardı. Medya, reklamlar da bütünüyle bu tüketim

alışkanlıklarını yönlendirir oldu. Neden? Doku değişmeye başlamıştı. "Yazar" değil, "birey okuyucu" ön planda tutuluyordu. Yeni tüketim toplumu şekillendirildi. Söylediğiniz doğru. Özelleştirmeler bunun temel araçlarından biriydi. Yeni tüketim toplumu şekillenmesinin sermaye birikim süreciyle, neo-liberalizm süreciyle bağlantısını kurmadığınız sürece, ahlâk elden gidiyor edebiyatına başlarız, bu da bizi muhafazakârlaştırır. Sorunları algılamayı ve çözümler geliştirmeyi saptırır. Doğru, ahlâk elden gidiyor da nasıl gitti, yerine ne konuluyor? Onları düşünmeliyiz.

Sistem pazarı güçlendirdi, böylece devleti piyasadan çekti. Öyleyse daha önce düştüğümüz duruma-krize düşmemek için kendimizi nasıl koruyacağız?

Sistemin krizde olduğundan yana kimsenin kuşkusu yok. Yaygın egemen görüşte olan iktisatçı arkadaşlar öteden beri sistemin krize doğru gittiğini söylüyorlar. Bugün artık sağda olsun, solda olsun, muhafazakâr olsun, dinci olsun, laik olsun... herkes sistemin krize gittiğini söylüyor. Anlaşmazlık şurada: O kadar mı derin, bu kadar mı derin? Metre hesabı; 3 metre mi, 2,5 metre mi, 5 metre mi? Derinliğinde anlaşılabilir. Sistemin bünyesinde olan yapıyı değiştirmeksizin başka şeyler ilâve etmeye kalktığımızda bir yerde yine patlak verir. Yaklaşık 30 yıldır sistem kendini götürdü, zaman zaman tökezledi. Benim kanaatim, sistem bundan sonra daha da büyük açmazlarla karşılaşacak. Sistem yeniden devletçiliğe döner mi? Eski devletçiliği beklemek hayâl olur. Ama yeni bir müdahale biçimi ortaya çıkacaktır. Bunlar otomatik olarak olmuyor benim görebildiğim kadarıyla. Bu sistemin uygulanmasından mağdur olanlar, gadre uğrayanlar demokratik süreç

çinde seslerini yükseltmezlerse, kendileri lehlerine olan bir mücadele süreci içine girmezlerse bu bir şekilde müdahale ile, askeri müdahale anlamında demiyorum, iktisadi müdahale ile karşı karşıya kalacaktır. Yarın mı olur öbür gün mü olur, buna fazla takılmanın da bir anlamı yoktur. Bu sermaye birikim süreci öyle başlamıştır, bu da tıkanmaya başladı. Bir yerde bu da değişikliğe uğrayacak. Keynesçilik olmayacağı açık, neo-liberalizm olmayacağı açık. Bu, mücadeleden bağımsız değildir: **Alacağı şekil mücadeleye bağlıdır.** Nasıl mücadele ederseniz... Küreselleşme deniyor, mücadeleyi dünya çapında, küresel düzeyde yaygın hale getirseniz; küresel düzeyde alacağı şekil ona bağlı olacaktır. Belli revizyonlara gidileceği kesin ve bu durum Dünya Bankası ve IMF raporlarının satır aralarında belirtiliyor. On sene öncesine kadar devletin adı geçmezdi, şimdi devletin adı geçiyor. Bunu da sistemin beynelmilel büyük kuruluşları söylüyor. Bu işin bünyesinde sistem tıkanıklığı var. Bir yerde tıkanır. 29'da öyle oldu cevap öyle verildi, 70'lerde tıkanıdı cevap neo-liberalizm olarak verildi. Kapitalizm dediğimiz sistem çok esnek sistemdir, bir iki temel noktasına dokunulmadığı sürece taviz vermekten çekinmez, çok oportünisttir. Kârlara dokunmadığınız sürece oportünisttir. Che Guevara'yı bile sulandırdı, kâr uğruna piyasaya sundu, tişörtlerin üstüne bastı, sattı.

1980 sonrası gençlik 1994'de 5 Nisan kararlarını hatırlar, televizyonlara çıkan Başbakan ve yardımcısının bu krizi aşmak adına imza törenlerini hatırlar, bir de 2001 yılında meşhur Anayasa kitapçığını fırlatma hikâyesini hatırlar. Büyüklere küçüklere masallara hep anlatılmıştır. 2002'de tek başına iktidar olan

parti 2007'de bunu devam ettiriyor. 2001 yılında özellikle bizim alanı ilgilendiren 4628 Sayılı Yasa ile kamunun enerji alanında yatırım yapmasının önü tamamen kesiliyor. Bu yasa ile enerji özelleştirme süreci başlıyor. 2005 yılında yaklaşık 6,5 milyar dolara Telekom'un özelleştirme süreci başlıyor, 2008 yılında enerji özelleştirmeleri için artık start veriliyor ihale dosyaları alınıyor, sağlık alanında 2008 yılında SSGSS yapılıyor. Oda olarak sürekli olarak kullandığımız şu an Türkiye'deki sermayenin yapısal kriz içinde -uluslar arası sermayeden bağımsız düşünmek mümkün değil- olduğu gibi tespite yöneliyoruz. Özelleştirme sermayenin yapısal krizini aşmaya yönelik yapılıyor. Sermayenin bir birikim süreci olduğunu görüyoruz. Şu andaki yapısal kriz nedir? Bunu açabilir miyiz biraz?

Sistem, özelleştirme ve diğer mekanizmalarla birlikte bütün dokuyu değiştiriyor. Sermaye birikim sürecinin önemli araçlarından biri de özel kesim. Dolayısıyla enerji konusunda 1990'lardan itibaren bu işin öngörüsünü yapan kuruluşlar var, ABD'de, Avrupa'da falan. Çok değerli meta haline geleceği biliniyordu. 2000'lerde bu açıldı. Enerji, telekomünikasyon bunların başında geliyordu. Hemen ardından da sağlık, eğitim... Bizde özel sağlık kuruluşları Avrupa'nın en gelişmiş denilen ülkelerinden Almanya'dan, İsveç'ten, Fransa'dan çok, her sokakta bir özel sağlık birimi... O tarafa doğru kaynak aktarımı var. Başka bir şey daha yapılıyor, Türkiye ve benzeri ülkeler açısından bu önemli. Türkiye'deki sermaye

birikiminin bir şekli de şudur, her siyasi görüş kendi sermaye grubunu oluşturur. AKP de kendi sermaye grubunu tarikatlar bakımından artık yarattı. Basitçe değil, orta küçük sermaye grubu olmaktan çıktılar. Büyük sermaye grupları oluşmaya başladı. Enerji çok karlı alanlardan biridir. Dünyada da bu konu giderek önem kazanıyor. Petrol fiyatları korkulu rüya haline geldi, 200 dolara tırmanmaya başladı. Bizim karşı karşıya kaldığımız temel meselelerden birisi de elektrik enerjisi ve diğer enerji kaynakları. Bütün dünyada tüketim toplumunu geliştirmeniz için, her bir Çinli'ye ve her bir Hindistanlı'ya bir araba verseniz ne olur? Canım siz de araba kullanmayın demeye hakkımız var mı? Biz de şöyle bir hesap yapabiliriz, her Çinli'ye bir gömlek satsak aşağı yukarı 1,5 milyar gömlek eder. Bir Fransız Başbakanı şunu söylemişti, her Çinli'ye bir şişe şarap satsak 1,5 milyar şarap eder. Dolayısıyla yenilenebilir kaynakları tüketiyorsunuz. Ne yapmak lazım? Fiyatlandırmak lazım. Fiyatlandırmayı kime bırakacaksınız? Özel sektöre. Kâr mantığıyla çalışacak. Kendimize bağlı olacak. En azından nötralize edebileceğiniz kesimlere de verirsiniz. Bu alanı, enerji alanını dünya piyasalarına açmış olursunuz. Özelleştirmenin en önemli sonuçlarından bir tanesi şudur; her şeyi özelleştirdiğiniz takdirde toplumun kendini koruyacak aracını da elinden alırsınız. Bakın, devletçilik yapmıyorum. Beğenin beğenmeyin, devletin sınıf içerdiğini etkilemediğiniz sürece kim müdahale edecek? Uluslararası anlaşma var, o yol da açıldı. A özel şirketi ABD, AB vs. ile anlaşma yaptığı zaman kim buna karşı çıkacak, bu kamuoyunun yararına olur, zararına olur...

Her şeyi özelleştirdiğiniz takdirde toplumun kendini koruyacak aracını da elinden alırsınız.

Somut projelerle finansman meselesinden siyasi boyutlarına kadar yeni bir toplumsal model önerisi geliştirmek gerekir.

Zararına olursa kim müdahale edecek buna? Milli ekonomi, ülke ekonomisi diyorsunuz, ekonomiye müdahale edecek kurumumuzu elden alıyorsunuz. Bunun anlamı şudur: Siz uygulayacağınız iktisat ve maliye politikalarını elden çıkartıyorsunuz. Bir kriz gelse kim önleyecek bunu? Bunun içeriği başka bir tartışma konusu. Mekanizmaları da elden alıyorsunuz. Müdahale edilmesi lazım bu işleyişe.

Büyük şirket iflas edince hemen devleti yardıma çağırır. Devleti sevmezler ama bir şey olduğu zaman "bu devlet nerede" diye bağırırmaya başlarlar. Sermaye kesimi "devlet müdahale etmesin" der, zorda kaldıklarında "devlet gel bizi kurtar" der. Çok temel bir çelişki var, neo-liberal ilkeleri (neyse onlar) uygulamak için bir güç, bir müdahil güç olmak durumundaydı. Kim oldu bu? Devlet oldu. Neo-liberalizmin uygulanması kendiliğinden olmadı. Devlet sayesinde, bir güç sayesinde oldu. Önümüzdeki dönemde strateji bu; enerji, iletişim hatları özellikle çok daha kârlı bir alan, bunları kontrol ettiğiniz zaman birçok şeyi kontrol edebiliyorsunuz. Benzer şeyleri ABD'de gördük, kasırga geldi, özelleştirilen bütün şeyler hiçbir derde deva olmadı, devlet müdahil oldu. Özelleştirme tıpkı eğitimde, sağlıkta olduğu gibi enerji kesiminde de çeşitli alanlarda baraj yapmaktan tutun, iletişim hatları... (gündeme belki nükleer enerji getirilecek, tartışma konularından bir tanesi de bu, hazırlıklı olmak gerek). Enerjinin özelleştirilmesi telekomünikasyonla birlikte ele alınacak şeyler. Bunlar neredeyse iç içe geçmiş sektörlerdir. Enerji konusuna çok önem vermek gerek, gelecek krizin temel kaynaklarından birisi enerjidir.

ABD'nin Ortadoğu'ya girmesinin ve Uzakdoğu'ya açılmasının temel nedenlerinden birisi enerjidir. Petrolle kendini gösterebilir, başka bir enerji kaynağı ile gösterebilir. Genel isim kullanırsak enerji diyelim. Biz, gönlü kamudan-kamusalıktan yana olan iktisatçıların çok büyük hazırlığı olmalı.

2007 yılında Şubemizin düzenlediği sizin de yürütmesinde olduğunuz Kamu Girişimciliği Çalıştayı yaptık. Bu çalıştayda devlet ve kamu kavramlarının birbirleriyle aynı olmadığı, algılarda aynı olsa bile farklı kavramlar olduğunu söyledik. Kamusalılaştırmaya yönelik üç gün süren etkinlik yapmıştık. 80'den sonra devletin kendi ideolojik manipülasyonu ile beraber çok ciddi algı da yaratıldı. Geçenlerde bir gazetede okumuştum biraz aktüel de bir bilgi olsun, yine KİT'lerin zarar ettiği (sanki devletin elinde kamu iktisadi teşekkülü kalmış gibi) söylendi. Bir baktım kim zarar etmiş diye, en büyük zararı TKİ yapmış. Geçen ay TKİ Genel Müdürü açıkladı: Hazine'nin 14 milyar YTL borcu varmış TKİ'ye. Mevzu şöyle: Bu kömür dağıtımları üzerinden hazine 14 milyar YTL'lik bir borca girmiş. Dolayısıyla zarar etmiş. Ne yapmalı? Kamusalılaştırma bakış açısından bahsettik. Devletleştirmenin çok da çözüm önerisi olmadığını söylediniz, ne yapmalı, nereye gitmeli?

Ona zarar etme değil zarar ettirme demek daha doğru. Çok derin ve epeyce tartışmalı bir konu. Yapılması gereken

şey sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin, gönlü kamusalıktan yana atan herkesin, bu işlere kafa yoran iktisatçı kesimin de, mühendis kesimin de, mühendislerin çeşitli branşlarından yeni bir kamusalılık düşüncesini belli pilot projeler bağlamında somut önerilerin (bunlar geçici olabilir, ama bu özelleştirmelere karşı yeni bir kamusal alanın ön plana çıkartılmasında yarar var. Eskiden bizim kullandığımız deyim vardı, 'minimalist program'ı, 'Maximalist program'ı tartışmanın anlamı da gereği de yok. Yeni bir kamusal alanın yaratılması gereği var. "Minimalist" dediğim programın çekirdeği bu. Gerekliyorsa tek tek işletmeler bazında nasıl olabilir sorusunu araştırarak, öneriler geliştirecek gruplar oluşturmak gerekir. Bunu Odalar yapar; varsa öyle bir parti ya da partiler bunu ön plana çıkartması lâzım. Aksi takdirde bu bir müddet sonra herkesi hazırlıksız yakalar, çok daha vahim sonuçlar yaşanır. İnsanın, insanlığın ortadan kalkması gibi bir tarafa gidiyor sistem. Kaygım da odur. Bunun somut işlerliği nasıl olacak? Benim kendime göre önerilerim var fakat mesele benim önerilerimin doğru olup olmaması meselesi değildir. Mesele böyle bir düşüncenin geliştirilmesi, bunun üzerinden mücadelenin yürütülmesi meselesidir. Yoksa özelleştirmeler için "Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açalım, bitsin" kolaycılığını aşamayız. Hukuki mücadeleye önem vermeyelim anlamında söylemiyorum bunu. Somut projelerle, finansman meselesinden siyasi boyutlarına kadar yeni bir toplumsal model önerisi geliştirmek gerekir. Kamusallığın da tek başına neo-liberalizmin karşısında olmayacağı açık. Enerjimizi biraz o tarafa yormaktan başka bir şey bulamıyorum. Bunu Türkiye ölçeğinde, mümkünse dünya ölçeğinde yaygınlaştırmak lâzım. Yani mücadeleyi de küreselleştirmek lâzım. Benim önerim budur.